

Положення від 09.08.2012 № 696 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.

11. Дыгун М.А. Развитие внутренней свободы как условие самореализации человека / М.А. Дыгун // Психологический журнал. – 2009. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://media.miu.by>.

12. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Вищий спеціалізований суд; Узагальнення судової практики, Витяг від 07.02.2014

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.

13. Case of Belozorov v. Russia and Ukraine, заява № 43611/02 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини // Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua>.

14. The Case of Voloha v. Ukraine, заява № 23543/02 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини // Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua>.

УДК 343:3.082.4

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИДІЇ ЗАКОННІЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ВЧИНЕНА СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ З ВИКОРИСТАННЯМ СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА

Гіда І.С., аспірант
кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізький національний університет

Стаття присвячена розгляду структурних елементів криміналістичної характеристики протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища.

Ключові слова: криміналістична характеристика, розслідування, злочин, службова особа, господарська діяльність.

Статья посвящена рассмотрению структурных элементов криминалистической характеристики противодействия законной хозяйственной деятельности, совершенного служебным лицом с использованием служебного положения.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, расследование, преступление, служебное лицо, хозяйственная деятельность.

Gida I.S. CRIMINALISTIC CHARACTERISTICS WITH THE OBSTRUCTION OF LEGITIMATE BUSINESS ACTIVITY, IF COMMITTED BY AN OFFICIAL THROUGH TAKING ADVANTAGE OF HIS/HER OFFICE

This article is devoted to consideration of the structural elements of the criminalistic characteristics with the obstruction of legitimate business activity, if committed by an official through taking advantage of his/her office.

Key words: criminalistic characteristics, investigation crime, official person, business activity.

Постановка проблеми. Сьогодні одним з індикаторів соціальної напруги в суспільстві стає збільшення кількості злочинів, що досягають на встановлений законодавством порядок здійснення господарської діяльності. Випадки протидії законній господарській діяльності висвітлюються в ЗМІ майже щодня. Особливого резонансу набувають злочинні посягання, де фігурують особи, які здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування.

Тому вкрай актуальним постає питання розробки методики розслідування протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища. Це діяння передбачено ч. 3 ст. 206 КК України [1].

Розробка нових криміналістичних методик – це одне з першочергових завдань криміналістичної науки. І тут не можна не погодитися з думкою Ю.П. Гармаєва та О.Ф. Лубіна, що «криміналісти не мають права сидіти і чекати, доки практика накопичить тисячі судових прецедентів, перш ніж «по-блажливо поставитися» до їх узагальнення та формулювання рекомендацій» [2, с. 53].

Інформаційною основою будь-якої криміналістичної методики розслідування, в тому числі методики розслідування протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища, постає криміналістична характеристика. Вона являє собою типову інформаційну систему, яка містить дані про ключові елементи механізму злочинної поведінки і слугує основою для планування розслідування і висування слідчих версій [3, с. 218]. Ознакою системності виступає наявність кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики.

Ступінь розробленості проблеми. Появу наукової категорії «криміналістична характеристика злочинів» пов'язують з іменами таких учених, як Л.О. Сергєєв та О.Н. Колесніченко. Окрім того, питанням криміналістичної характеристики злочинів присвятили свої роботи такі видатні вчені-криміналісти, як: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, Л.Г. Відонов, В.Г. Гончаренко, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, В.Г. Лукашевич, В.К. Лисиченко, Г.А. Матусовський, М.В. Салтевський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблочкин та інші.

Дотепер питання щодо криміналістичної характеристики протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища, в вітчизняній науці не розглядалися.

Метою статті є визначення елементів криміналістичної характеристики протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що структура криміналістичної характеристики злочинів не є усталеною. Довгий час вважалося, що системоутворюючим елементом криміналістичної характеристики є спосіб вчинення злочину. Проте такий підхід дещо обмежує її практичну дієвість. Структура криміналістичної характеристики повинна залежати від виду (видів) злочинних посягань (проявів), які вона охоплює.

Криміналістична характеристика протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища, на нашу думку, повинна складатися з двох груп елементів. Перша група – це системоутворюючі (особа злочинця, особа потерпілого, спосіб вчинення злочину), друга група – це інші елементи (слідова картина, обстановка вчинення злочину).

Схематично це можна зобразити так:

1. Особа злочинця. Особистісний фактор під час розслідування протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища, має одне з першочергових значень. Відповідно до ч. 3 ст. 18 КК України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним

органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Крім того, ч. 4 ст. 18 КК України передбачено, що службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, в тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [1].

Особу злочинця (службову особу) щодо зазначених протиправних посягань варто вивчати за двома групами властивостей: 1) психофізіологічними та 2) соціальними. Психофізіологічні: стать, вік, інтелект, емоційний стан. До соціальних слід віднести суспільний статус, місце проживання, родинний стан.

Апарат державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні наразі становить понад 380 тисяч осіб, серед яких посадовців органів місцевого самоврядування – близько 85 тисяч осіб, а держслужбовців – близько 296 тисяч. Найбільше службовців зосереджено в столиці – майже 50 тисяч осіб. Жінок, які перебувають на державній службі, втричі більше, ніж чоловіків [4]. Аналіз слідчої та судової практики свідчить, що більшість злочинів, передбачених ч. 3 ст. 206, а саме 59%, вчиняється службовцями-жінками.

Вік злочинців коливається від 25 до 50 років. Усі особи мали вищу освіту (23%

злочинців мали дві та більше вищі освіти) й характеризуються досить високим рівнем інтелектуальних здібностей.

Під час здійснення протидії законній господарській діяльності 38% злочинців знаходилися в емоційно-збудженому стані.

Щодо суспільного статусу, то 73% злочинців зазначили, що службовці не користуються повагою в суспільстві, мають низьку заробітну платню та позбавлені реальних соціальних гарантій.

У 89% випадків службові особи проживали в межах адміністративно-територіальної одиниці, де вчиняли злочин, 67% осіб знаходилися в законному шлюбі.

2. Особа потерпілого. Специфікою потерпілого від протидії законній господарській діяльності є те, що ним може бути особа, яка займається законною господарською діяльністю. Відповідно до ч. 2 ст. 3 ГК України господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність) [5]. Тобто потерпілими від злочину, передбаченого ч. 3 ст. 206 КК України, можуть бути підприємці та суб'єкти господарювання, що здійснюють некомерційну господарську діяльність.

Варто погодитись з думкою Є.О. Центрова, що зв'язок «злочинець – потерпілий» виникає як наслідок розвитку злочинної події та дій особи, що скоїла злочин, її взаємодії з жертвою посягання. Зв'язки та відносини майбутньої жертви і майбутнього злочинця набувають юридичного значення з моменту вчинення злочину або ж безпосередньо після нього [6, с. 59].

Особа потерпілого як елемент криміналістичної характеристики протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища, перебуває в безпосередньому зв'язку з особою злочинця. Злочинна діяльність виникає внаслідок взаємодії двох суб'єктів: службова особа, користуючись службовим становищем намагається здійснити вплив на суб'єкта господарювання.

Найчастіше протидія підприємницькій діяльності відбувається у сферах торгівлі, надання послуг, будівництва. Це – 86% випадків.

Факти перешкоджання некомерційній господарській діяльності в Україні є поодинокими. Зазвичай це відбувається з метою дискредитування засновників різних некомерційних організацій, благодійних фондів, наприклад, під час виборчого процесу.

3. Спосіб вчинення злочину. Криміналістичне значення способу вчинення злочину визначається специфікою виникнення доказів у процесі відображення події злочину в зовнішньому середовищі. Аналізуючи певний спосіб вчинення злочину, можна висунути версії, де і які сліди можуть бути залишені, а виявивши сліди злочину, можна припустити, яким способом його вчинено [7, с. 29].

Зв'язок способу вчинення злочину та особи злочинця (в даному випадку службової особи) полягає в тому, що остання визначає характер першого.

Протидія законній господарській діяльності здійснюється шляхом пред'явлення протиправної вимоги, поєднаної з погрозою застосування насильства над потерпілим або близькими йому особами, пошкодження чи знищення їх майна. Вимога відповідно до ч. 1 ст. 206 КК України може полягати в категорично висловленій пропозиції: припинити займатися господарською діяльністю; обмежити таку діяльність; укласти угоду; не виконувати укладену угоду.

Формами пред'явлення вимоги можуть бути:

1) усна (шляхом особистої бесіди або через третю особу);

2) письмова (написання листа, записки).

Більшість злочинів, передбачених ч. 3 ст. 206 КК України, вчинено шляхом пред'явлення вимоги в усній формі (79%).

4. Слідова картина – це сукупність слідів злочину, що виникли внаслідок вчинення злочину. Загальноприйнятим у криміналістиці є поділ слідів на матеріальні (зміни в навколишньому середовищі внаслідок певних дій матеріального характеру) та ідеальні (залишення у свідомості особи певного інформаційного відображення, що має значення для розслідування злочинів).

До матеріальних слідів можна віднести сліди рук, ніг, предметів, діяльності різного роду тощо. Перелік об'єктів, які можуть залишити інформацію щодо протидії законній господарській діяльності, умовно можна поділити на такі групи:

1) майно (рухоме та нерухоме);

2) предмети (печатки, штампи, обладнання для здійснення розрахунків тощо);

3) документи (угоди, накази, довідки, заяви, листи тощо);

4) грошові кошти (готівкові, безготівкові);

5) електронні носії інформації (жорсткі диски, флеш-накопичувачі, лазерні диски тощо).

Найчастіше ідеальними слідами під час розслідування протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища, є свідчення потерпілого, експертів, підозрюваного, свідків.

5. Обстановка вчинення злочину. Місцем вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 206 КК України, можуть бути: службові приміщення (кабінет службової особи), офісні приміщення, ринки, кіоски, палатки тощо.

Більшість злочинів (78%) вчиняється в межах робочого дня службової особи (8.00 – 17.00).

Висновки. Отже, запропонована криміналістична характеристика протидії законній господарській діяльності, що вчинена службовою особою з використанням службового становища, не є повною; окремі її елементи потребують подальших наукових досліджень та уточнень. Проте вона може стати інформаційною основою для розробки окремої криміналістичної методики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України [Текст]: офіц. текст станом на 08.10.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Гармаев Ю.П. Проблемы создания криминалистических методов расследования преступлений: Теория и практика / Ю.П. Гармаев, А.Ф. Лубин. – СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 303 с.
3. Сабадаш В.П. Криміналістика / В.П. Сабадаш, М.О. Ларкін. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 228 с.

4. 23 червня. Цей день в історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/rubric-other-news/1857291-23_chervnya_tsey_den_v_istoriії_2066616.html.
5. Господарський кодекс України [Текст]: офіц. текст станом на 01.08.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
6. Центров Е.Е. Криминалистическое учение о потерпевшем / Е.Е. Центров. – М. : Издательство Московского университета, 1988. – 159, [1] с.
7. Весельський В.К. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю / В.К. Весельський, С.М. Зав'ялов, В.В. Пясковський. – К. : КНТ, 2009. – 160 с.

УДК 343.985

**ХАРАКТЕРИСТИКА МАЛОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ
ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ: КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Гірук В.В., здобувач
кафедри криміналістики та судової медицини
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню окремих елементів криміналістичної характеристики малолітніх осіб, потерпілих від насильницьких злочинів. Автором наведено характерні риси, а також виділено психологічні особливості, ознаки, властиві малолітнім потерпілим. Крім того, визначено перелік малолітніх, які стають жертвами насильницьких злочинів.

Ключові слова: малолітня потерпіла особа, насильницькі злочини, криміналістична характеристика.

Статья посвящена отдельным элементам криминалистической характеристики малолетних лиц, пострадавших от насильственных преступлений. Автором приведены характерные черты, а также выделены психологические особенности, признаки, присущие малолетним потерпевшим. Кроме того, определен перечень малолетних, которые становятся жертвами насильственных преступлений.

Ключевые слова: малолетний потерпевший, насильственные преступления, криминалистическая характеристика.

Hiruk V.V. CHARACTERISTICS OF JUVENILE VICTIMS OF VIOLENT CRIMES: FORENSIC ASPECTS

The article is devoted to coverage of individual elements of criminological characteristics of young people victims of violent crimes. The author is given their characteristics, and selected psychological characteristics, characteristics inherent minor victims. Also a list of minors who are victims of violent crimes.

Key words: minor victim, violent crime, criminological characteristics.

Постановка проблеми. Серед основних напрямів боротьби зі злочинністю є розслідування та попередження насильницьких злочинів. На думку автора, особливої уваги заслуговують злочинні посягання в цій сфері відносно однієї з найуразливіших груп населення – дітей. Успіх розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема допиту за участю малолітніх, потерпілих від насильницьких злочинів, залежить від того, наскільки повно будуть ураховані слідчими всі складники криміналістичної характеристики. Однією з головних складових частин успішної протидії злочинності є знання основних типових ознак характеристики малолітніх осіб, потерпілих від насильницьких злочинів.

Ступінь розробленості проблеми. Проблема захисту дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку є в полі зору багатьох науковців в історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному і, безумовно, юридичному контекстах. Дослідженню проблем боротьби з насильницькою злочинністю та її проява-

ми приділено увагу в працях А.І. Алексєєва, Ю.М. Антоняна, О.М. Бандурки, В.С. Бурданової, В.В. Вандишева, В.В. Голіна, Б.М. Головкина, Е.В. Горбачова, І.М. Даньшина, А.Ф. Зелінського, О.М. Литвака, В.С. Мінської, Р.І. Міхєєва, Л.В. Франка, В.Є. Христенка та інших.

Проте багато важливих сторін цього питання залишилися нерозробленими та недостатньо вивченими. Наведене зумовило актуальність розгляду на теоретичному рівні характеристики малолітніх потерпілих осіб від злочинних посягань у цій сфері.

Метою статті є надання характеристики малолітніх потерпілих осіб від насильницьких злочинів, а також окреслення значення цієї характеристики для процесу протидії злочинам у досліджуваній галузі.

Виклад основного матеріалу. Негативною тенденцією є динаміка до збільшення кількості насильницьких злочинів відносно малолітніх. У даному випадку насильство по відношенню до дітей або нехтування їхніми основними потребами чинять негативний вплив